

SCIENCE

PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari

Jild 3, Son 11

2023

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ 11 (3)-2023

**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-
ГУМАНИТАРНЫХ НАУК**

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

ТОШКЕНТ-2023

БОШ МУҲАРРИР:

Исанова Феруза Тулқиновна

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:

07.00.00-ТАРИХ ФАНЛАРИ:

Юлдашев Анвар Эргашевич – тарих фанлари доктори, сиёсий фанлар номзоди, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Мавланов Уктам Махмасабирович – тарих фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Хазраткулов Аброр – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети.

08.00.00-ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ:

Карлибаева Рая Хожабаевна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Худойқулов Садирдин Каримович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Азизов Шерзод Ўктамович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Божхона институти;

Арабов Нурали Уралович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Холов Актам Хатамович – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Шадиева Дилдора Хамидовна – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент в.б, Тошкент молия институти;

Шакаров Қулмат Аширович – иқтисодиёт фанлари номзоди, доцент, Тошкент ахборот технологиялари университети

09.00.00-ФАЛСАФА ФАНЛАРИ:

Ҳакимов Назар Ҳакимович – фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Яхшиликков Жўрабой – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Ғайбуллаев Отабек Мухаммадиевич – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Ҳошимхонов Мўмин – фалсафа фанлари доктори, доцент, Жиззах педагогика институти;

Носирходжаева Гулнора Абдукаҳхаровна – фалсафа фанлари номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Турдиев Бехруз Собирович – фалсафа фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Бухоро давлат университети.

10.00.00-ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Ахмедов Ойбек Сапорбаевич – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Кўчимов Шухрат Норқизилович – филология фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Салахутдинова Мушарраф Исамутдиновна – филология фанлари номзоди, доцент, Самарқанд давлат университети;

Кучкаров Раҳман Урманович – филология фанлари номзоди, доцент в/б, Тошкент давлат юридик университети;

Юнусов Мансур Абдуллаевич – филология фанлари номзоди, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Саидов Улугбек Арипович – филология фанлари номзоди, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси.

12.00.00-ЮРИДИК ФАНЛАРИ:

Ахмедшаева Мавлюда Ахатовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Мухитдинова Фирюза Абдурашидовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Эсанова Замира Нормуратовна – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган юрист, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳамроқулов Баҳодир Мамашарифович – юридик фанлар доктори, профессор в.б., Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия университети;

Зулфиқоров Шерзод Хуррамович – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Жамоат хавфсизлиги университети;

Хайитов Хушвақт Сапарбаевич – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси

Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Асадов Шавкат Ғайбуллаевич – юридик фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Утемуратов Махмут Ажимуратович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Сайдуллаев Шахзод Алиханович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Юсупов Сардорбек Баходирович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳақимов Комил Бахтиярович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Амиров Зафар Актамович – юридик фанлар бўйича фалсафа доктори (PhD), Ўзбекистон Республикаси Судьялар олий кенгаши ҳузуридаги Судьялар олий мактаби;

Жўраев Шерзод Юлдашевич – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Бабаджанов Атабек Давронбекович – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Раҳматов Элёр Жумабоевич – юридик фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), Тошкент давлат юридик университети.

13.00.00-ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ:

Ҳашимова Дильдархон Уринбоевна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ибрагимова Гулнора Хавазматовна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Закирова Феруза Махмудовна – педагогика фанлари доктори, Тошкент ахборот технологиялари университети ҳузуридаги

педагогик кадрларни қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш тармоқ маркази;

Тайланова Шоҳида Зайниевна – педагогика фанлари доктори, доцент.

19.00.00-ПСИХОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Каримова Василя Маманосировна – психология фанлари доктори, профессор, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Ҳайитов Ойбек Эшбоевич – Жисмоний тарбия ва спорт бўйича мутахассисларни қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш институти, психология фанлари доктори, профессор

Умарова Навбахор Шокировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети, Амалий психология кафедраси мудири;

Атабаева Наргис Батировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Қодиров Обид Сафарович – психология фанлари доктори (PhD), Самарканд вилоят ИИБ Тиббиёт бўлими психологик хизмат бошлиғи.

22.00.00-СОЦИОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Латипова Нодири Мухтаржановна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири;

Сеитов Азамат Пўлатович – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети;

Содиқова Шоҳида Мархабоевна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон халқаро ислом академияси

23.00.00-СИЁСИЙ ФАНЛАР

Назаров Насриддин Атакулович – сиёсий фанлар доктори, фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент архитектура қурилиш институти;

Бўтаев Усмонжон Хайруллаевич – сиёсий фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири.

ОАК Рўйхати

Мазкур журнал Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Олий аттестация комиссияси Раёсатининг 2022 йил 30 ноябрдаги 327/5-сон қарори билан тарих, иқтисодиёт, фалсафа, филология, юридик ва педагогика фанлари бўйича илмий даражалар бўйича диссертациялар асосий натижаларини чоп этиш тавсия этилган илмий нашрлар рўйхати (Рўйхатга) киритилган.

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари электрон журнали 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.
Муассис: "SCIENCEPROBLEMS TEAM"
масъулияти чекланган жамият.

Таҳририят манзили:

Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил: scienceproblems.uz@gmail.com

Телеграм канал: https://t.me/scienceproblems_uz

МУНДАРИЖА

07.00.00 – ТАРИХ ФАНЛАРИ

Kucharov Jamshid Qulnazarovich

ROSSIYANING PAHTA YETISHTIRISH BORASIDAGI SINOV-TAJRIBALARI XUSUSIDA AYRIM MULOHAZALAR (TURKISTON TO'PLAMI MATERIALLARI ASOSIDA) 11-14

Taʼbaev Amirbek Ashirbaevich

Б.Х.КАРМИШЕВА АСАРЛАРИДА “ИЛК ҚАБИЛАЛАР”ГА ОИД ЭТНОНИМЛАР МАСАЛАСИ 15-23

Ҳамаев Нодирбек Мўминович

ТУРКИСТОНДА ИСТИҚЛОЛ УЧУН КУРАШНИНГ РИВОЖЛАНИБ БОРИШИ ВА УНИНГ МАТБУОТДА ЁРИТИЛИШИ (1920-1924) 24-32

Tilavova Shahnoza Salohitdinovna

XIX ASR OXIRI – XX ASR BOSHLARIDA BUHORO AMIRLIGIDA JADIDLARNING FAOLIYATI 33-36

Қозоқов Тоҳиржон Қодиралиевич

НАМАНГАНДА ҚОЗИЛАР ВА СУДЛАР ТАРИХИ 37-42

Артикбаев Ойбек Салимахамамович

ЎЗБЕК-ҚОЗОҚ ЭТНОМАДАНИЙ АЛОҚАЛАРИНИНГ ОИЛАВИЙ УРФ-ОДАТ ВА МАРОСИМЛАРДА НАМОЁН БЎЛИШИ (XX АСР ТОШКЕНТ ВОҲАСИ МИСОЛИДА) 43-56

Atavullayeva Shaxlo Musoyevna

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI BIRINCHI KONSTITUTSIYASINING YARATILISH TARIXI ... 57-62

8.00.00 – ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ

Қўчқаров Файзулло Абдужабборович

ХОРИЖИЙ ИНВЕСТИЦИЯЛАР – АГРАР СОҲАНИ ИННОВАЦИОН РИВОЖЛАНТИРИШНИНГ МУҲИМ ОМИЛИ 63-70

Shao Junling

ANALYSIS OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF UZBEKISTAN'S REGIONAL ECONOMY .. 71-76

Ashirov Nurmurod Qulmatovich

RAQAMLI TECHNOLOGIYALARDAN KENG KO'LAMDA FOYDALANISHDA BANK TIZIMINI IMKONIYATLARINI OSHIRISH YO'LLARI 77-82

Togayev Salim Sobirovich

BANK XIZMATLARIGA BO'LGAN ISHONCHNI OSHIRISH YOHUD MIJOZNI JALB QILISHNING SAMARALI YO'LLARI 83-89

Саттаров Ғанижон Озодович

МИНТАҚА РАҚОБАТБАРДОШЛИГИНИ ТАЪМИНЛАШДА ЭКСПОРТ САЛОҲИЯТИДАН ФОЙДАЛАНИШ ОМИЛЛАРИ 90-96

<i>Yakubova Samira</i> LEVERAGING PUBLIC-PRIVATE PARTNERSHIPS: STRATEGIES FOR OPTIMAL INVESTMENT FINANCING	97-102
<i>Abdualiyev Hamidulla Toxirjonovich</i> OLIY TA'LIM MUASSASASINING INNOVATSIYALARNI BOSHQARISH TIZIMIDAGI LOYIHALARNI BOSHQARISH OFISI	103-109
<i>Egamberdiyeva Salima Rayimovna</i> XALQARO STANDARTLAR ASOSIDA QISHLOQ XO'JALIGIDA AKTIVLAR HISOBINI TAKOMILLASHTIRISH	110-118
<i>Xolmamatov Diyor Haqberdievich</i> SANOAT KORXONALARINING BOZORDAGI MAVQEINI BAHOLASHDA SPACE TAHLIL USULIDAN FOYDALANISH	119-127
<i>Gafurova Dilshoda</i> INNOVATIVE MANAGEMENT IN HIGHER EDUCATION: ASSESSING STRATEGIES AND IMPACTS	128-132
<i>Xomidov Abdugaffor Axmadjonovich</i> TA'LIM SOHASIDA LOYIHALARNI BOSHQARISH	133-139
<i>Raxmonov Mirvoxid Rajabovich</i> NAVOIY VILOYATI ASOSIY KAPITALIGA INVESTITSİYALAR TUZILISHI VA DINAMIKASI TAHLILI	140-149
<i>Boyjigitov Sanjarbek Komiljon o'g'li</i> DON VA DONNI QAYTA ISHLASH KORXONALARIDA MARKETING XIZMATI SAMARADORLIGINI BAHOLASHDA SNW TAHLIL USULINING O'RNI VA UNI QO'LLASH XUSUSIYATLARI	150-159
<i>Aziza Umarova</i> AKSIYALARNI BIRLAMCHI OMMAVIY JOYLASHTIRISH (IPO) AMALIYOTI ORQALI MOLIYAVIY RESURSLARNI SHAKLLANTIRISHNING HORIJ TAJRIBASI	160-167
<i>Абдуллаев Бунёд Ўткирович</i> СУРХОҢДАРЁ ВИЛОЯТИДА ЭКОЛОГИК ТУРИЗМНИ РИВОЖЛАНТИРИШНИНГ АСОСИЙ ЙЎНАЛИШЛАРИ	168-178
<i>Matjonov Bekjon Ravshonbekovich</i> SOME CHARACTERISTICS OF ENSURING FOOD SAFETY IN UZBEKISTAN	179-185
<i>Алиматова Наргис Абдухалиловна</i> КАМБАҒАЛЛИКНИ ҚИСҚАРТИРИШ-РАҚОБАТБАРДОШЛИК ОМИЛИ.....	186-197

09.00.00 - ФАЛСАФА ФАНЛАРИ

<i>Kobulniyazova Gulchexra Toshpulatovna</i> F. NITSSHE “HAYOT FALSAFASI” KONSEPSIYASI IJTIMOY RIVOJLANISHNING IRRATSIONAL ASOSI	198-204
<i>Qaxorov Pulotjon Xursanmurodovich</i> INSON MOHIYATI, UNING BIOLOGIK VA IJTIMOY TABIATI	205-211
<i>Турсунов Лочин Эркинович, Хакимова Дилноза Юсуфхоновна</i> РАЗВИТИЕ ПРАВОВОГО СОЗНАНИЯ У ЖЕНЩИН В УЗБЕКИСТАНЕ	212-218
<i>Urinboyev Dilmurod Tura o'g'li</i> HUQUQIY FAOLLIK VA HUQUQIY MADANIYATNI RIVOJLANTIRISH MUOMMOLARI.....	219-225
<i>Яздонов Зикирилло Шукуруллоевич</i> АЛ-ҲАКИМ АТ-ТЕРМИЗИЙНИНГ СЎФИЁНА ҚАРАШЛАРИ ВА МАЛОМАТИЙЛИККА МУНОСАБАТИ	226-231
<i>Nabiyev Maxsud Abdumannonovich</i> IQTISODIY MADANIYATNING MAZMUNIVAMOHIYATI	232-238
<i>Haydaraliyev Shuhratjon</i> MARKAZIY OSIYODA MILLATLARARO MUNOSABATLARNING MILLIY VA MINTAQAVIY XUSUSIYATLARI	239-243
<i>Хамраев Сардорбек Шарафутдинович</i> ЭКОТУРИЗМ ЖАРАЁНЛАРИНИ РИВОЖЛАНИШИНИНГ ТАРИХИЙ ЭВОЛЮЦИЯСИ..	244-250
<i>Xashimov Sheraxon Jo'raxonovich</i> O'ZBEKISTONNING XALQARO IMIDJINI YUKSALTIRISHDA MILLIY TURIZMDAGI EKOLOGIK TURIZMNING TUTGAN O'RNI	251-260
<i>Хатамова Рашида Закиржановна</i> ПАТРИОТИЗМ КАК ЭЛЕМЕНТ КУЛЬТУРЫ СТУДЕНЧЕСКОЙ МОЛОДЕЖИ	261-266
<i>Патиев Холдор Икромович</i> ЖАДИДЧИЛИК ҚАРАШЛАРИ НЕГИЗИДА ИЛМИЙ-АМАЛИЙ ЙЎНАЛИШЛАРИНИНГ ВУЖУДГА КЕЛИШИ ВА ЖАМИЯТДА РИВОЖЛАНИШИ	267-275
<i>Ismoilova Hayitxon Maxammadjonovna</i> FARG'ONA VODIYSIDA OILA URF-ODATLARI VA QADRIYATLARINING TRANSFORMATSIYASI VA UNING IJTIMOY JARAYONLARDA NAMOYON BO'LISH XUSUSIYATLARI	276-280
<i>Raximova Rayxon Abdurasulovna</i> GLOBALLASHUV VA OILA AXLOQIY MADANIYATINING O'ZARO ALOQADORLIGI	281-287
<i>Raxmankulov Farhod Raximkulovich</i> MULKDORLAR QATLAMIDA IJTIMOY MAS'ULIYAT TUYG'USINI SHAKLLANTIRISH MASALALARI	288-292
<i>Shirinov Anvar Qanoatovich</i> MARKAZIY OSIYODA INSON TARAQQIYOTINING DOLZARB MASALALARI	293-299

Xandamova Marifat Akramovna
 “OSOR AL-BOQIYA” – ABU RAYHON BERUNIY ILMIIY IJODINING DURDONASI..... 300-304

Teshaboev Muhiddin Marifovich
 IJTIMOIIY DAVLATDA IJTIMOIIY ADOLATNI TA’MINLASH VA IJTIMOIIY INSTITUTLARNING
 MAQSADI 305-311

Karimov Rahmat Rahmonovich, Bekbayev Rauf Rustamovich
 MADANIY ANTROPOLOGIYA FANINING PREDMETI VA IJTIMOIIY-GUMANITAR FANLAR
 TIZIMIDAGI O’RNI 312-320

Talapov Baxriddin Alijanovich
 DEMOKRATIYA VA SHARQONA BOSHQARISHNING ETNODIFFERENSIAL
 XUSUSIYATLARI 321-326

10.00.00 – ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ

Ayuzmuratova Nurjamal Dastembayeva
 КАРАКАЛПАКСКИЕ ЖЕНСКИЕ ЛИЧНЫЕ ИМЕНА..... 327-332

Olga Filippova
 ADDING REDUNDANCY FUNCTIONS TO CLUSTERED IMPLEMENTATION 333-345

Egamnazarova Zaynab Xolmurod qizi
 INGLIZ TILIDAGI RIELTORLIK FAOLIYATIGA OID TERMINLARNING O’ZBEK TILI O’ZLASHISH
 MASALALARI 346-351

Narzieva Gulnoza Akbarovna
 LEKSIK BIRLIKLARDA MILLIY – MADANIY KOD IFODASI 352-357

Qodirova Mukaddas Tog’ayevna, Ibragimova So’g’diyona Ikrom qizi
 INGLIZ-O’ZBEK TILLARIDA VERBAL VA NOVERBAL MULOQOT TABULARINING
 QO’LLANILISHI 358-362

12.00.00 – ЮРИДИК ФАНЛАР

Tўраев Сардор Абдихаким ўғли
 ИНТЕРНЕТ ТАРМОҒИДАН ФОЙДАЛАНИБ СОДИР ЭТИЛАДИГАН ЖИНОЯТЛАРНИНГ
 ОЛДИНИ ОЛИШНИНГ УМУМИЙ ЧОРАЛАРИ 363-371

Атаев Шокир Куранбаевич
 ТАДБИРКОРЛИК ФАОЛИЯТИНИ МАЪМУРИЙ-ҲУҚУҚИЙ ТАРТИБГА СОЛИШ
 АСОСЛАРИНИ ЯНАДА ЛИБЕРАЛЛАШТИРИШ 372-377

Юсупов Илхомжон Ибодиллаевич
 ҲУҚУҚИЙ АНИҚЛИК ПРИНЦИПНИНГ АЙРИМ НАЗАРИЙ - ҲУҚУҚИЙ ЖИҲАТЛАРИ
 ХУСУСИДА 378-385

13.00.00 – ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ

Adizova Nigora Baxtiyorovna
 MUAMMOLI TA’LIM ASOSIDA BOSHLANG’ICH SINIF O’QUVCHILARINING DIVERGENT
 TAFAKKURINI TARBIYALASH VA RIVOJLANTIRISH 386-390

<i>Tkacheva Anastasiya Aleksandrovna</i> O'ZBEKISTON OLIY O'QUV YURLARI TALABALARINING IJTIMOYIY-MADANIY KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISH UCHUN ISPAN TILINI O'QITISHDA VIRTUAL REALLIKDAN FOYDALANISH	391-400
<i>Uralova Muxabbat Sanjar qizi</i> BO'LAJAK BOSHLANG'ICH SINIF O'QITUVCHISINING IJODIY-METODIK FAOLIYATINI TAKOMILLASHTIRISH.....	401-406
<i>Kenjabaev Jahongir Abdisalimovich</i> METHODOLOGY FOR TEACHING ENGLISH BASED ON INTERNET RESOURCES	407-411
<i>Abdusamatov Alisher Sobirovich</i> TA'LIMNI LOYIHALASHTIRISH JARAYONIGA SEMIOTIK YONDASHUV	412-417
<i>Ibragimova Ehtiyotxon Ismailovna, Sobirova Nargiza Numonjonovna</i> TA'LIMDA NOVERBAL VOSITALARNING O'RNI	418-422
<i>Babayeva Maxfuza Abduvaitovna</i> TA'LIMDA FANLARARO BOG'LANISHNING AHAMIYATI	423-429
<i>Nazarova Zarrina Allaberdiyevna</i> MAKTAB O'QITUVCHILARINING KREATIV SIFATLARINI RIVOJLANTIRISH USULLARI.....	430-435
<i>Jumayeva Gulnora Tursunpulatovna</i> O'QITUVCHILARINING KASBIY MADANIYATINI RIVOJLANTIRISHNING SHART- SHAROITLARI	436-442
<i>Умаров Азиз Авазович</i> ИСПОЛЬЗОВАНИЕ АУДИОВИЗУАЛЬНЫХ ТЕХНОЛОГИЙ НА УРОКАХ РУССКОГО ЯЗЫКА	443-447
<i>Ahmadjonova Odina Anvarjon qizi</i> INGLIZ TILI DARSLARIDA O'QUVCHILARNING KOMMUNIKATIV NUTQIY KOMPETENSIYASINI RIVOJLANTIRISH METODIKASI(STEAM TA'LIM TEXNOLOGIYASI MISOLIDA).....	448-453
<i>Otamurodova Shamsu Qamar Otamurodovna</i> DIVERSIFIKATSIYA TAMOYILI ASOSIDA TALABALARNING KREATIVLIGINI YUZAGA CHIQRISH METODIKASI	454-461
<i>Komilov Nodirbek Bokijonovich</i> THE IMPORTANCE OF THE HISTORY OF MEDICINE IN INCREASING THE EXCLUSIVE COMPETENCE OF FOREIGN STUDENTS	462-466
<i>Sapieva Nargiza Mamayusufovna</i> IQTIDORLI O'QUVCHILARNING KREATIV FIKRLASH KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISHNI IJTIMOIY-PEDAGOGIK QO'LLAB-QUVVATLASH	467-478
<i>Norqobilova Rayxona Davlatovna</i> XORIJIY FANLARDAN BOLALARNING MAKTABGA TAYYORGARLIGINING DIAGNOSTIKASI	479-484

<i>Mamatkodirov Maxammadali Mamatisakovich</i> SINFDAN TASHQARI MASHG'ULOTLAR UCHUN RAQAMLI VOSITALAR VA PLATFORMALARNI HAMDA O'QITISH USULLARINI TANLASH	485-492
<i>Irgasheva Umida Raimjanovna</i> TALABALAR KASBIY NUTQ KOMPETENTSIYASINI STEAM TEXNOLOGIYASI ASOSIDA TAKOMILLASHTIRISH	493-498
<i>Turayeva Lolaxon Yuldashevna</i> ERKIN MEXANIK TEBRANISHLARNI MAPLE DASTURIY VOSITASI YORDAMIDA O'RGANISH VA NAMOYISH ETISH	499-505
<i>Kushakova Gulnora Egamkulovna</i> TALABA YOSHLARNI OILAVIY HAYOTGA TAYYORLASHNING PEDAGOGIK VA PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI	506-510
<i>Kenjabayeva Dilafruz Abdisalimovna</i> OLIY O'QUV YURTI SHAROITIDA ZAMONAVIY O'QITUVCHINI TAYYORLASHNING DEONTOLOGIK KOMPONENTI	511-518
<i>Xasanova Gulnoza Raxatjanovna</i> KREDIT-MODULLI TA'LIM TIZIMI JARAYONIDA OLIY TA'LIM MUASSASALARI TALABALARINING MUSTAQIL ISHLARINI TASHKIL ETISH MUAMMOLARI	519-525

13.00.00- Педагогика фанлари

Norqobilova Rayxona Davlatovna
Termiz davlat Pedagogika instituti
Boshlang'ich ta'lim nazariyasi kafedrası o'qituvchisi

XORIJIY FANLARDAN BOLALARNING MAKTABGA TAYYORGARLIGINING DIAGNOSTIKASI

Annotatsiya. Maqola bolalarning chet elda maktabga tayyorgarligini diagnostika qilish muammosiga bag'ishlangan. Maktabga tayyorgarlikni baholashning turli xil yondashuvlari, shuningdek, ta'lim amaliyotida qo'llaniladigan maktabga tayyorgarlik nuqtai nazaridan bolaning rivojlanish darajasini aniqlash usullari keltirilgan.

Kalit so'zlar: psixodiagnostika, maktabgacha yoshdagi, maktabga tayyorgarlik.

Norkabilova Raykhona Davlatovna
Teacher of the Department of Theory of Primary Education of
Termiz State Pedagogical Institute

DIAGNOSTICS OF CHILDREN'S READINESS FOR SCHOOL IN FOREIGN SUBJECTS

Abstract. The article is devoted to the problem of diagnosing children's readiness for school abroad. Various approaches to the assessment of school readiness, as well as methods of determining the child's level of development in terms of school readiness, used in educational practice are presented.

Key words: psychodiagnostics, preschool age, school preparation.

Норкабилова Райхона Давлатовна
Преподаватель кафедры теории начального образования Термизского
государственного педагогического института

ДИАГНОСТИКА ГОТОВНОСТИ ДЕТЕЙ К ШКОЛЕ ПО ИНОСТРАННЫМ ПРЕДМЕТАМ

Аннотация: Статья посвящена проблеме диагностики готовности детей к школе за рубежом. Представлены различные подходы к оценке готовности к школе, а также методы определения уровня развития ребенка с точки зрения готовности к школе, используемые в образовательной практике.

Ключевые слова: психодиагностика, дошкольный возраст, подготовка к школе.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SP1342V3I11Y2023N66>

Kirish. Maktabga tayyorgarlik nisbatan yaqinda ilmiy tadqiqot mavzusiga aylandi, ammo bu masalaga qiziqish ortib bormoqda. Bolalarning maktabga tayyorgarligi muammosi butun dunyo bo'ylab o'qituvchilar va ota-onalarni tashvishga solmoqda. Xususan, Amerika Qo'shma Shtatlarida bolalar bog'chasi o'qituvchilari maktabga kirgan bolalarning taxminan uchdan bir qismi bunga yomon tayyorgarlik ko'rishini ta'kidlaydilar[1].

Maktabga tayyorgarlikni aniqlash va o'lchash bolalar rivojlanishi va ta'limi sohasidagi mutaxassislar o'rtasida muhokama qilinadigan mavzudir. Bola qachon maktabga ko'proq tayyor? Ta'limni muvaffaqiyatli boshlash uchun bolaning qanday individual fazilatlari va malakalari muhim? Uydagi muhit maktabga tayyorgarlikka qanday ta'sir qiladi? O'qituvchilar bolaning o'rganishga tayyorligini qanday aniqlaydilar va bolalarning tayyorgarlik darajasiga qarab o'qitishni qanday moslashtiradilar? Bolaning maktabga kirishi to'g'risida qaror qabul qilishda maktabga tayyorgarlik diagnostikasidan qanday foydalanish kerak? Maktabga tayyorgarlikni o'lchashda nimalarga e'tibor qaratish lozim?

Tahlil va natijalar. Maktabga kirish yoshi turli mamlakatlarda farq qiladi, bu muammoning murakkabligini ko'rsatadi. Buyuk Britaniya, Niderlandiya va Avstraliyada bolalar maktabga besh yoshdan, Germaniyada olti yoshdan, Shvetsiya, Norvegiya va Finlyandiyada bolalar yetti yoshdan maktabga kirishadi. Ruminiyada bolalar joriy yilning 15-sentabriga qadar olti yoshdan maktabga borishlari mumkin, biroq qonunda ma'lum bir yoshdan maktabni boshlash talabi yo'q. Shunday qilib, siz birinchi sinfda olti yoshdan sakkiz yoshgacha bo'lgan bolalarni uchratishingiz mumkin. AQSHning 39 shtatida bolalar maktabning ("bolalar bog'chasi" deb ataladigan) tayyorgarlik sinfiga besh yoshida kiradilar[7; 10].

Mamlakatlar o'rtasidagi tafovutlar bolalikni madaniy idrok etishdagi va "ta'limga tayyorlik" nima ekanligini aniqlashdagi farqlarni aks ettiradi.

K. L. Snou[10] ishi maktabga tayyorgarlikni aniqlashga nazariy yondashuvlarni taqdim etadi:

- "Kamolot" yondashuvi, ya'ni bolalar ma'lum bir xronologik yoshga va ehtimol, ma'lum bir yetuklik darajasiga yetganlarida maktabga tayyor bo'ladilar;

- bolalarning maktabga tayyorgarligi kengroq rasmning bir qismi sifatida ko'rib chiqiladigan ekologik yondashuv, shu jumladan, hech bo'lmaganda, "tayyor maktablar" tushunchasi, bu yerda bolaning qaysi maktabga kirishini hisobga olish muhim;

- evolyutsion rivojlanish psixologiyasining yondashuvi.

Bu yerda asosiy kognitiv qobiliyatlar va ikkilamchi kognitiv qobiliyatlar o'rtasida farqlanadi. Ta'kidlanishicha, evolyutsiya bolalarga barcha bolalarda o'xshash ko'rinadigan va rivojlanishning umumiy yo'nalishini kuzatishga moyil bo'lgan ko'plab qobiliyatlarni bergan. Ikkilamchi kognitiv qobiliyatlar birlamchi qobiliyatlar asosida ekologik tajriba orqali yuzaga keladi. Rasmiy ta'limning maqsadi — o'rta kognitiv qobiliyatlarni rivojlantirishga yordam berish. Ijtimoiy-tarixiy yondashuv, bu L. S. Vygotskiyning madaniy-tarixiy nazariyasiga asoslanadi. Ushbu yondashuvda e'tibor ijtimoiy-madaniy muhitga qaratiladi, chunki bolaning hozirgi faoliyat darajasini kengaytirishga yordam beradi va "yaqin rivojlanish zonasi" tushunchasi doirasida maktabga tayyorlik tushuniladi.

K. L. Snouning yozishicha, AQSHda maktabga tayyorgarlikni aniqlashdagi eng muhim muammolardan biri yagona nazariyaning yo'qligi hisoblanadi. Maktabga tayyorgarlikning ayrim jihatlarini, xususan, boshlang'ich savodxonlikni rivojlantirishning bir qator nazariyalari mavjud. Ijtimoiy-emotsional rivojlanish sohasida nazariyalarni qurishga urinishlar mavjud.

Maktabga tayyorgarlikda tartibga solish ko'nikmalarining markaziy roli haqida C. Blerning neyrobiologik nazariyasi ma'lum.

Maktabga tayyorgarlik muammosi bo'yicha ko'p sonli ishlarga qaramay, uni qanday aniqlash, qanday ko'rsatkichlarni baholash bo'yicha konsensus mavjud emas.

Maktabga tayyorgarlikning eng oddiy ta'rifi — bu bolaning maktabga kirish paytidagi kompetensiyalarining holati, maktabgacha yoshdagi bolaning rivojlanishi bu uning muvaffaqiyatli o'rganishi uchun muhimdir[10].

Amerikaning taniqli maktabgacha ta'lim dasturida, xavf ostida bo'lgan bolalarni maktabga tayyorlashga qaratilgan Head Start maktabga tayyorgarlikning quyidagi tarkibiy qismlari ajratilgan.

1. Til bilimlari va malakalari, shu jumladan og'zaki nutq va nutqni tushunish;
2. O'qish uchun zarur shartlar (fonologik ong, alifboni bilish va boshqalar);
3. Tasniflash, qatorlashtirish, sonlar, fazoviy va vaqt tasvirlari haqidagi bilimlarni o'z ichiga olgan asosiy matematik bilim va ko'nikmalar;
4. Bolaning ta'lim yutuqlari va rivojlanishi bilan bog'liq kognitiv qobiliyatlar;
5. Erta ta'lim va maktab faoliyati bilan bog'liq ijtimoiy va hissiy rivojlanish darajasi[16].

M. Prior va boshqalar[6] ta'kidlashicha, maktabga tayyorgarlikni o'lchash muammosi bo'yicha adabiyotlarda bolalarning tegishli xususiyatlarining ikkita sinfi ajratilgan:

- kognitiv qobiliyatlar va savodxonlik uchun zaruriy ko'nikmalar, masalan, nutq kompetensiyasi, so'zlarning harflari va tovushlari bilan tanishish, diqqat va konsentratsiya qobiliyatlari;

- muloqotchanlik, o'qituvchilar va tengdoshlar bilan o'zaro munosabat, o'zini o'zi tartibga soluvchi xatti-harakatlar, qiziquvchanlik va muammolarni hal qilishda qat'iyatlilik kabi shaxsiy xususiyatlar.

K. M. La Paro va R. C. Pianta [9] Qo'shma Shtatlarda maktabga tayyorgarlik ko'rish juda keng tarqalganligini xabar qilishdi. Maktabga tayyorgarlik ko'plab tarkibiy qismlarga ega bo'lsa-da, amaliy tayyorgarlikni baholash odatda bolalarning o'rganishdan oldingi qobiliyatlari va xatti-harakatlarini o'lchash va bashorat qilishga qaratilgan. Maqolada maktabgacha yoshdagi o'quv-kognitiv va ijtimoiy-xulq-atvor chora-tadbirlari va maktabning birinchi va ikkinchi sinflarida shunga o'xshash o'lchovlar o'rtasidagi bog'liqlik haqida hisobot beradigan 0 ta bo'ylama tadqiqotlarning sharhi keltirilgan. Shunga o'xshash natijalarni bashorat qiluvchi kognitiv-ta'lim choralari ikkala vaqt oralig'ida ham kam ta'sir ko'rsatdi. Ta'sir hajmi erta maktab ijtimoiy natijalarining ijtimoiy xulq-atvori prognozlar uchun kichik edi. Ta'sir o'lchamlari individual tadqiqotlarda sezilarli darajada farq qildi.

Maktabga kirishdan oldin bolalarning rivojlanish darajasini tekshirish va Kanadada maktabga tayyorgarligini nazorat qilish uchun erta rivojlanish vositasi[3; 6; 10] bu maktabgacha ta'lim muassasalari o'qituvchilari uchun so'rovnoma bo'lib, 104 savoldan iborat bo'lib, unda besh parametr — erta yoshdagi rivojlanish shkalasi baholanadi:

1. Jismoniy salomatlik va farovonlik. Jismoniy shkalaga bolalarning harakat qobiliyatlari (yalpi va nozik motorli ko'nikmalar), qalam ko'nikmalari, yugurish, harakatni muvofiqlashtirish, sinfdagi mashg'ulotlardagi energiya darajalari, o'z ehtiyojlari uchun o'z-o'zidan g'amxo'rlik qilish va kundalik hayot ko'nikmalarini baholovchi elementlar kiradi.

2. Ijtimoiy bilim va kompetensiya. Ijtimoiy miqyosda bolalarning dunyoga qiziqishi, yangi tajribaga intilishi, jamoat joyida maqbul xatti-harakatlar standartlarini bilish, o'z xatti-

harakatlarini nazorat qilish qobiliyati, kattalar hokimiyatiga munosib hurmat, boshqalar bilan hamkorlik qilish, qoidalarga rioya qilish, ko'nikma va qobiliyatlar kiradi. boshqa bolalar bilan o'ynash va ishlash.

3. Hissiy salomatlik va yetuklik. Tuyg'u shkalasi bolaning harakat qilishdan oldin o'ylash qobiliyatini, haddan tashqari qo'rquv va haddan tashqari impulsivlik o'rtasidagi muvozanatni, his-tuyg'ularni yoshga mos darajada boshqarish qobiliyatini va boshqalarning his-tuyg'ulariga empatik munosabatni baholaydi.

4. Nutq va kognitiv rivojlanish. Nutq shkalasi bolalarning o'qish ongliligini, yoshiga mos o'qish va yozish ko'nikmalarini, yoshga mos hisoblash ko'nikmalarini, stol o'yinlarini o'tkazish qobiliyatini, o'xshashlik va farqlarni tushunish qobiliyatini, xotiradan ma'lumotlarni eslab qolish qobiliyatini baholash uchun mo'ljallangan narsalarni o'z ichiga oladi.

5. Muloqot qobiliyatlari va umumiy bilim. Muloqot shkalasi bolaning o'z ehtiyojlari va istaklarini ijtimoiy maqbul usullarda etkazish qobiliyatini, tildan ramziy foydalanishni, hikoya qilishni, hayot va atrofdagi dunyo haqidagi yoshiga mos keladigan bilimlarni baholaydigan narsalarni o'z ichiga oladi.

EDI natijalarini boshlang'ich maktabdagi akademik ko'rsatkichlar bilan taqqoslash EDI ning yaxshi prognozli qiymatini ko'rsatadi[10].

Kuzatish va so'roq qilish usullaridan tashqari, bolalarning maktabga tayyorgarligini baholash uchun individual va guruh testlari qo'llaniladi[4].

Ko'pgina maktabga tayyorgarlik testlari har bir bola bilan individual ravishda o'tkaziladi. Ular orasida kognitiv qobiliyatlarni (harflar, raqamlarni bilish, hisoblash, o'qish, yozish) o'lchaydigan va o'rganish bilan bog'liq ijtimoiy ko'nikmalarni (o'z-o'zini nazorat qilish, o'rganishga qiziqish, muammolarni hal qilishda mustaqillik) baholashga qaratilgan testlar mavjud.

M. Yanus va D. R. Offord[6] ba'zi taniqli maktabga tayyorgarlik testlari haqida umumiy ma'lumot beradi. Birinchilardan biri Gesell maktabga tayyorgarlik testidir. U individual ravishda amalga oshiriladi. Test topshiriqlari yozish, chizish, qo'l-ko'zni muvofiqlashtirish va nutq qobiliyatlarini baholaydi. Biroq, tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, ushbu testning bashoratli qiymati past va maktabning tayyorgarlik sinfida "tayyor" va "tayyor emas" deb baholangan bolalar maktabning ikkinchi va uchinchi sinflarida ta'lim natijalarida farq qilmaydi.

Ko'p qo'llaniladigan ko'nikmalarni o'lchash usullariga o'rganishni baholash uchun rivojlanish ko'rsatkichlari (DIALR) va erta rivojlanishning Brigance diagnostik inventarizatsiyasi kabi tayyorgarlik testlari kiradi. Ikkalasi ham bolalar psixikasining motor, kognitiv-kontseptual va nutq sohalarini o'rganadilar. Ikkala test ham bolaning ijtimoiy ko'nikmalari va rivojlanishini baholash uchun ota-onalarga to'ldirish uchun so'rovnomanini taklif qiladi. O'qishda qiyinchiliklarga duchor bo'lgan bolalarni aniqlash uchun qo'llaniladigan DIALR metodologiyasi "noto'g'ri ijobiy" natijaning katta ehtimolligiga ega.

Lollipop testi metodologiyasi shakllar, ranglar, tasvirlar, harflar va raqamlarni tanib olish va aniqlashni o'z ichiga olgan to'rtta subtestdan iborat. DIALR va Metropolitan tayyorgarligi testidagi ballarga yaqin ballarni baholaydi, lekin bajarish uchun kamroq vaqt talab etiladi. U bolalarni "tayyor" yoki "tayyor emas" deb tasniflamaydi; uning maqsadi birinchi sinf ish faoliyatini bashorat qilishdir. Ushbu testning I, II va IV sinflarda maktab samaradorligini bashorat qilish qobiliyati o'rtachadan yuqorigacha (Metropolitan tayyorgarlik testiga o'xshash).

Felps bolalar bog'chasiga tayyorgarlik ko'lamini bolalarning bog'chaga kirishdan oldin "akademik" tayyorgarligini o'lchash uchun maxsus ishlab chiqilgan. Oltita sohani o'z ichiga oladi: og'zaki, pertseptiv, eshitish ma'lumotlarini qayta ishlash, shaklni taqqoslash va takrorlash qobiliyati, shuningdek xotira. Natijalarning boshlang'ich maktabda o'qish va matematika ko'rsatkichlari bilan bog'liqligi o'rtacha.

Pibodi chizmachilik lug'ati testi passiv lug'at testidir, ba'zan maktabga tayyorgarlik ko'rsatkichi deb ataladi. Biroq, u kamdan-kam hollarda yagona skrining usuli sifatida qo'llaniladi. U sinovdan o'tkazadigan ko'nikmalar doirasida u yetarli psixometrik xususiyatlarga ega.

Yuqorida sanab o'tilgan usullarda faqat ikkitasi bolaning ijtimoiy-emotsional rivojlanishining qo'shimcha o'lchamini taklif qiladi — ota-onalar tomonidan o'tkaziladigan so'rovnomalar (Brigance va DIALR), lekin bolaning tengdoshlari yoki boshqa kattalar bilan munosabatlaridagi ijtimoiy qobiliyatlari haqida ma'lumot bermaydi, ota-onalar bundan mustasno. Ushbu testlardan faqat uchasi (DIALR, Brigance, Felps) maktabga tayyor bo'lmagan bolalarni tekshirish uchun maxsus tasdiqlangan.

Xulosa. Maktabga tayyorgarlikni baholash uchun yuqorida sanab o'tilgan testlar va usullar bu yondashuvni amalga oshirishdir, bunda tayyorgarlik bolaning xususiyatlari, ko'nikmalari va qobiliyatlari to'plami sifatida tushuniladi. Biroq, maktabga tayyorgarlik haqida kengroq tushuncha mavjud. U ko'p qirrali bo'lib, oilalar, erta bolalik ta'lim dasturlari va keng jamoatchilikning bolaning maktabgacha ta'lim olishi va rivojlanishini qo'llab-quvvatlash qobiliyatini va maktablarning barcha bolalarni maktabga kirgan paytdan boshlab samarali o'qitish qobiliyatini o'z ichiga oladi. Maktablar bolalarning tayyorgarligi, rivojlanish darajasi va ehtiyojlaridagi individual farqlarga maktab talablarini moslashtirish nuqtai nazaridan bolalar uchun "tayyor" bo'lishi kerak.

Литература/Адабиётлар/ References:

1. De Lemos M. M. Assessing development and readiness for school across different cultural and language groups / Marion M. de Lemos // Australian Journal of Learning Difficulties. 2008. Vol. 13. № 2. P. 3-98.
2. Denham S. A. Social Emotional Competence as Support for School Readiness: What Is It and How Do We Assess It? / Susanne A. Denham // Early Education and Development. 2006. Vol. 1. №1. P. 5-89.
3. Guhn M., Janus M., Hertzman C. The Early Development Instrument: Translating School Readiness Assessment Into Community Actions and Policy Planning / Martin Guhn, Magdalena Janus, Clyde Hertzman // Early Education & Development. 200. Vol. 18. № 3. P. 369-34.
4. Haidkind P., Kikas E., Henno H., Peets T. Controlled Drawing Observation for Assessing a Child's Readiness for School and Predicting Academic Achievement at the End of the First Grade / Pille Haidkind, Eve Kikas, Helen Henno, Terje Peets // Scandinavian Journal of Educational Research. 2011. Vol. 55. № 1. P. 61-8.
5. Janus M., Offord D. R. Development and Psychometric Properties of the Early Development Instrument (EDI): A Measure of Children's School Readiness / Magdalena Janus, David R. Offord // Canadian Journal of Behavioural Science. 200. Vol. 39. № 1. P. 1-22.
6. La Paro K. M., Pianta R. C. Predicting Children's Competence in the Early School Years: A Meta-Analytic Review / Karen M. La Paro, Robert C. Pianta // Review of Educational Research. 2000. Vol. 0. № 4. P. 443-484.

7. Lloyd J. E. V., Hertzman C. From Kindergarten readiness to fourthgrade assessment: Longitudinal analysis with linked population data / Jennifer E. V. Lloyd, Clyde Hertzman // Social Science & Medicine. 2009. Vol. 68. P. 111-123.
8. Sassu R. The Evaluation of School Readiness for 5-8 Years Old Children Cognitive, SocialEmotional, and Motor Coordination and Physical Health Perspectives / Raluca Sassu // Cognition, Creier, Comportament / Cognition, Brain, Behavior. 200. Vol. 11. № 1. P. 6-81.
9. Snow K. L. Measuring School Readiness: Conceptual and Practical Considerations / Kyle L. Snow // Early Education & Development. 2006. Vol. 1. № 1. P. -41.
10. Winter S. M., Kelley M. F. Forty Years of School Readiness Research: What Have We Learned? / Susanne M. Winter, Michael F. Kelley // Childhood Education. 2008. Vol. 84. № 5. P. 260-266.

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ 11 (3) – 2023

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари” электрон журнали 2020 йил 6 август куни 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамияти

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил:

scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).